

Ralf Čeplak Mencin

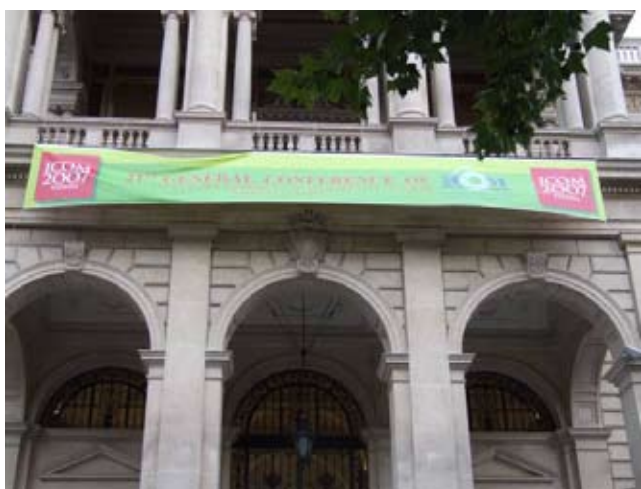
Muzeji in univerzalna dediščina

21. generalna konferenca in 22. generalno zborovanje ICOM na Dunaju, avgusta 2007

Kula let. 1, št. 1, 2008, str. 84 - 87.

Največja nevladna muzejska organizacija ICOM, ki predstavlja svetovni forum muzejskih strokovnjakinj in strokovnjakov, ki se srečujejo na večjih konferencah in manjših simpozijih in komunicirajo preko svetovnega spleta, organizira vsako tretje leto generalno konferenco. Združuje več kot 25 tisoč muzealk in muzealcev in muzejev iz 116 držav. Ustanovili so jo v Parizu leta 1946. V enainšestdesetih letih se je iz manjšega elitnega kluba »posvečenih« varuhov premične kulturne dediščine v bogati in razburkani zgodovini organizacije razrasla v največje in najpomembnejše muzejsko združenje. Kot posvetovalni organ sodeluje z UNESCO in v marsičem vpliva na državne politike varovanja kulturne dediščine. Ta čas jo vodi ponovno izvoljena predsednica izvršnega odbora Alissandra Cummins, muzealka z Barbadosa. Enkrat letno se sestane posvetovalni odbor, ki ga sestavljajo predsedniki in predsednice nacionalnih odborov vseh 116 držav članic in predsedniki in predsednice tridesetih mednarodnih odborov, ki so organizirani po muzejskih vsebinah in razpravljajo o muzejskih politikah in strategijah. Generalna konferenca pa je forum, kjer se zbere veliko število muzealk in muzealcev in razpravljajo v okviru mednarodnih odborov, saj je to neke vrste konferenca konferenc.

Naslovna tema konference je usmerila razmišljanja in diskusije v vprašanja in probleme, *kako naj muzeji*

Letos je potekala 21. generalna konferenca od 19. do 24. avgusta na Dunaju pod naslovom *Muzeji in univerzalna dediščina*. Fotografije: Ralf Čeplak Mencin.

komunicirajo in promovirajo univerzalno lastništvo kulturne dediščine ob sprejemanju kulturne raznolikosti, kot je to izpostavila Alissandra Cummins. Pomembna naloga svetovne muzejske skupnosti je kolektivna odgovornost za zaščito in ohranitev kulturne dediščine človeštva. Seveda pa mora to potekati v skladu s potrebami in pričakovanji narodov, katerih dediščina se ohranja. V svetu se v zadnjih desetletjih vloge muzejev zelo spreminjajo. Vse bolj pomembno postaja izobraževalno delo muzejev, pa tudi ekonomski vidik postaja vse bolj nezanemarljiv. Tako se *zbiranje, konzerviranje in raziskovanje* umikajo v ozadje prioritete muzejskega dela. Vendar pa pomeni *ohranjanje kulturne dediščine* v univerzalnem kontekstu več kot le ekonomska ali politična pričakovanja. Kontekstualizacija predmetov in zbirk v primerjavni in nekritični prevzemanjem socialnih in modnih tendenc ostaja osrednje vprašanje. Samozavest in samozaupanje muzejev se spreminjata – muzeji so prisiljeni redefinirati svojo vlogo v družbi.

Na otvoritveni dan so nastopili slavnostni govorniki *Elaine Heumann Gurian* iz ZDA, ki je v govoru *Obiskovalec kot učitelj, muzej kot pomagalo* izpostavila, da je nujno preseči napetosti med »avtoritarno resnico«, ki jo posredujejo muzeji, in »sprejemanjem« oziroma individualnim prispevkom obiskovalcev ter s tem opozorila na enakovredno delitev vpliva – moči. Jyotindra Jain iz Indije je v govoru *Muzeji: Predmet, spomin in zgodovinske poudaril*, da je potreben svež zgodovinski in sodoben pogled na muzejski predmet, da rekontekstualizacija v zgodovinskem in etnografskem okolju ne zadošča, ampak je treba raziskati »nevidne« politične in socialne vplive, ki so ga ustvarile. Filozof Peter Kampits iz Avstrije je v govoru *Muzeji. Vrednote med dediščino in prihodnostjo* poudaril vprašanje selekcije predmetov na razstavi, ki je v veliki meri povezana z aktualnimi družbenimi vrednotami. Selekcija predmetov pomeni vprašanje etike in metode zgodovinske interpretacije. Susan Legêne iz Nizozemske je v odličnem referatu *Dediščina in politika nacionalističnega diskurza* izpostavila izjemno pomembno problematiko nacionalizmov, ki se odražajo v razstavah mnogih muzejev, še posebej etnografskih. Christoph Stözl iz Nemčije pa je v referatu *Muzeji – prostori kulturne politike* poudaril pogled na muzeje kot kontrapunkt medijski družbi. Moderator tega

pomembnega uvodnega dne generalne konference je bil prof. dr. Hans Belting iz Nemčije, direktor mednarodnega kulturološkega raziskovalnega centra na Dunaju.

V naslednjih dneh smo se udeleženci in udeleženci konference pridružili mednarodnim odborom, katerih člani smo. Sam sem volilni član ICME-ja (Odbora etnografskih muzejev) že od leta 1989 in sem sodeloval na ICME-jevi trodnevni konferenci z naslovom *Svet pod eno streho; pretekli, sedanji in prihodnji etnografski pristopi k univerzalnosti* (*The World under one roof; Past, present and future ethnographic approaches to universality*). Prispevki so reflektirali različne etnografske pristope k univerzalnosti. Že v preteklosti se je ICME močno angažiral ob vprašanih intelektualne lastnine; tokrat pa je že naslov generalne konference navdihoval mnoge predstavitve v kontekstu lastniških in avtorskih pravic in neotipljive kulturne dediščine. ICME je v okviru svojega delovanja zastavil partnerstvo z drugimi ICOM-ovimi mednarodnimi odbori in tako skupaj z ICR-om (Mednarodnim odborom regionalnih muzejev) in ICOM-ovim odborom za pravna vprašanja in etiko organiziral dve skupni posvetovanji.

Kljub sodobni usmerjenosti k univerzalnim pristopom pa so še posebej referenti iz zahodnoevropskih muzejev nakazali zdrav skepticizem do teh trendov. Vendar ne v smislu zavračanja univerzalnosti kot osrednjega pristopa etnografskih muzejev, ki se ukvarjajo s človeštvom v lokalnih in globalnih okvirih, ampak v smislu samorefleksije, kako ustvariti univerzalistične in holistične pristope na osnovi kolonialnih zbirk, ki jih muzeji hranijo, in kakšne načine razumevanja univerzalnosti naj bi zaobjeli.

Dva osrednja govornca, Jane Leggett iz Nove Zelandije in Rick West, direktor Narodnega muzeja ameriških Indijancev Smithsonian Institution iz ZDA, sta predstavila sodobna stališča etnografskih muzejev, ki upoštevajo interese skupnosti, ki jih predstavljajo, in potrebo po udejanjenju teh interesov v muzejskih

aktivnostih in razstavah. Oba govornca sta govorila o pristopu muzejev, ki bi ga raje imenovali holističen kot pa univerzalističen in predstavlja v obravnavanih skupnostih svetovni nazor le-teh. Tudi Amareswar Galla, avstralski profesor muzeologije indijskega porekla, je izhajal iz podobnih izhodišč, ko je govoril o muzejskem projektu trajnostnega razvoja v Vietnamu. Vsi trije govornici so poudarili potrebo po muzejskih aktivnostih v sodelovanju s predstavljenimi skupnostmi (vključitev njihovih potreb in želja), in ne potrebo po domnevni univerzalnosti, konzervirani v hranjenih predmetih.

Druga tema, ki so jo osvetljevali referati, so bili muzejski pristopi k univerzalnosti v preteklih in sodobnih etnografskih primerih. Bärbel Kerkhoff-Häder iz Nemčije je predstavila projekt (razstavo) *Voda* z vsemi njenimi pozitivnimi in negativnimi posledicami (od nujnosti vode za preživetje pa vse do vode kot naravne sile, ki ogroža številna človeška življenja) kot temo, ki bi jo lahko razširili univerzalno (po vsem planetu), vendar v lokalnih – kulturnih kontekstih. Sama je vodila projekt (razstavo), ki je že gostovala ob sodelovanju lokalnih muzejev v Sloveniji (Murski Soboti) in na Hrvaškem (v Pazinu). Etnomuzikolog Jeremy Montagu iz Velike Britanije je v podrobni študiji glasbil poudaril, da naj v skrbi za univerzalnostjo ne bi spraševali le zakaj in kako postanejo posamezne stvari univerzalne, temveč tudi zakaj ne postanejo univerzalne.

Kot nasprotje tem univerzalnim perspektivam pa so nekateri referati osvetljevali, kako se univerzalnost odraža v lokalnem okolju. Anne Therese Mabanta-Fabian s Filipinov je nakazala, kako lahko idejo univerzalnosti obrnemo za stoosemdeset stopinj in jo vidimo reprezentirano v lokalnem, denimo, ko se najrazličnejši elementi različnih kultur prepletejo in manifestirajo v novi reprezentaciji – na primer v »prazniku orjaških svetilk« v Pampangi na Filipinih.

Peter Bjerregaard je predlagal, da lahko postane »delna univerzalnost« uporaben koncept etnografskih muzejev, saj je nemogoče »spraviti svet pod eno streho«. Lahko pa se na lokalni razstavi muzeja lotimo univerzalnih tem, ki jih razvijemo iz specifičnosti muzejskih zbirk. Kishor K. Basa iz Indije je pojasnil, kako lahko impresivno količino projektov, ki se ukvarjajo z neotipljivo kulturno dediščino v Muzeju človeštva v Bhopalu, razumemo kot prispevek Indije k univerzalni kulturni dediščini. In Mathilda Burden iz Južnoafriške republike je predlagala model, s pomočjo katerega bi lahko evalvirali, ali je razstava »holistična«. Ta model je aplicirala na razstavo v Stellenbosch Village muzeju.

Številne prezentacije so primerjale zgodovinske in geografske pristope k univerzalnosti. Marilena Alivizatou iz Velike Britanije je predstavila primerjalno študijo

pristopov k »univerzalni dediščini« v petih velikih etnografskih muzejih, Darn van Dartel iz Nizozemske pa je govoril o spreminjajočih se načinih prezentacije v Tropenmuseumu v Amsterdamu. Spraševal se je, »ali je fokusiranje na 'univerzalno' le drug način poudarjanja domnevne 'zahodne superiornosti'«. V resnici bi se lahko vprašali, ali je sploh mogoče govoriti o univerzalističnem pristopu ob mnogih različnih perspektivah vprašanja 'kaj je univerzalno', kar je bil eden izmed poudarkov odlične kritične prezentacije Mille Gabriela iz Danske. Ta kritičen pristop k univerzalnosti je bil do neke mere podprt v referatu o razvoju novih razstav v Muzeju Livingston Victorije Phiri iz Zambije. Medtem ko je univerzalistični pristop pogosto v nasprotju z usmeritvami k narodni zgodovini in identiteti, nam je ta referat predstavil, kako pomemben je bil nacionalni pristop v premagovanju kolonialne usmeritve na etnične razlike.

Štirje referati so govorili o bolj splošnih izhodiščih za ravnanje z etnografskimi predmeti in zbirkami v prihodnosti. Nicolette Prince iz Kanade je obravnavala posamezne zbirke ljudstev severnoameriške Visoke planote (North American Plateau) kot veliko zbirko, raztreseno po različnih muzejih. Poudarila je, kako lahko digitalizacija pomaga rekontekstualizirati muzejske zbirke in preseči idejo o posameznih zbirkah. Zvezdana Antoš iz Hrvaške je predstavila različne možnosti uporabe etnografskega filma pri prezentaciji kulturne dediščine in Yang Jongsung iz Južne Koreje, kako Narodni muzej korejske folklore uporablja digitalne medije pri dokumentaciji neotipljive kulturne dediščine. Seong Eun Kim je analiziral, kako se je stotriindvajsetletni muzej Pitt Rivers v Veliki Britaniji povezal z umetniki in jim dovolil, da so posegli s *protipodobami* (instalacijami) razstav v sicer že več kot stoletje nespremenjene znamenite muzejske postavitve. Per Kåks s Švedske pa je pojasnil provokativno zgodbo projekta *Kulturna dediščina brez meja (Cultural Heritage Without Borders)* v Bosni in Hercegovini. Projekt, ki je nastal iz potrebe po novi izgradnji in organizaciji v vojni uničenih muzejev v Bosni in Hercegovini, je hkrati reflektiral načine, na katere so določena časovna obdobja postala muzejem 'nezanimiva'. Spraševal pa je tudi, »kako se soočiti z vključitvijo elementov, za katere domači strokovnjaki menijo, da niso več del 'prave' kulturne dediščine«.

Zadnji dan konference je ICME organiziral delavnico o intelektualnih avtorskih pravicah. Referate so imeli Patrick Boylan, predsednik ICOM-ovega odbora za pravna vprašanja, Shawn van Slujs, direktor Kanadske zveze muzejev umetnosti (CAMO), Cristina Manasse, sopredsednica Odbora za umetnost, kulturne ustanove in dediščino Mednarodne zveze za črtno kodo (International Bar Association /IBA/), Martin Skrydstrup, predstavnik Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (World

Intellectual Property Organisation – WIPO), agencije OZN, Daniel Winfree Papuga, dosedanji predsednik ICME, in Leif Parelli iz Norveške. Poudarili so, kako pomembno je, da ICME deluje angažirano na tem področju, saj je prav to tematika, ki jo je ICME uspel vključiti v agende ICOM-a.

V času konference smo izvedli tudi volitve in izvolili nov izvršni odbor in novo predsednico Dr. Annette B. Fromm, profesorico muzeologije na Floridski mednarodni univerzi (Florida International University) v Miamiu (na sliki skrajno desno).

Napisati zgoščen zaključek o dolgem in raznolikem seznamu referatov, ki smo jim bili priča na Dunaju, ni lahka naloga. Vprašamo se lahko, ali je sploh mogoče razumevanje univerzalnosti. Obstaja vrsta filozofskih interpretacij. Ali je univerzalnost biološko določena oziroma pogojena s prilagajanjem okolju? Ali je univerzalnost prisotna v družbenih oblikah življenja? In če je tako, kaj je univerzalno in kaj globalno? Ta vprašanja lahko izzvenijo po nepotrebnem trivialno, a kot do vsakega koncepta, ki obvladuje naše življenje, moramo biti kritični tudi do 'univerzalnosti', ki jo 'predstavljamo' v muzejih. Univerzalnost prispeva k ostrejši sliki vsakdanje stvarnosti človeka, obenem pa lahko prikrije (popači) manj hvalevredne namere.

Konference se je udeležilo okrog 2500 članic in članov. Bilo je nešteto priložnosti za izmenjavo mnenj, poglobljanja in pridobivanja novih idej in znanj. Potekale so številne spremne prireditve, na primer Muzejski sejem in sprejemi v muzejih, kjer smo imeli priložnost pogovarjati se s kolegicami in kolegi iz dunajskih muzejev, ki so nam razkazali tudi 'zakulisja' svojih muzejev. ICOM je izdal globalno vizijo svojega dela in sprejel osem resolucij (glej: <http://icom.museum/resolutions/eres07.html>) za še boljše in učinkovitejše delo v muzejih.

Konferenci so sledile ekskurzije po avstrijskih deželah in muzejih (Avstrija dobršen del prihodkov gradi

prav na t. i. kulturnem turizmu) in imeli smo kaj videti. Zadnji dan zasedanja svetovalnega odbora pa smo izvolili novo vodstvo za naslednji triletni mandat, vse do naslednje generalne konference, ki bo od 7. do 13. novembra leta 2010 v Šanghaju pod naslovom *Muzeji in ubrana družba*.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 3. 12. 2007